

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
КОНСТИТУЦИОНЕН СЪД

РЕШЕНИЕ №19

София, 12 октомври 1995 г.

(обн., ДВ, бр. 97 от 3 ноември 1995 г.)

Конституционният съд в състав:

Председател: Асен Манов

Членове: Младен Данаилов

Иван Григоров

Милчо Костов

Пенчо Пенев

Цанко Хаджистойчев

Тодор Тодоров

Станислав Димитров

Александър Арабаджиев

Николай Павлов

Георги Марков

Димитър Гочев

при участието на секретар-протоколита Росица Топалова разгледа в закрито заседание на 12 октомври 1995 г. конституционно дело № 17 от 1995 г., докладвано от съдията Станислав Димитров.

Делото е образувано на 11 юли 1995 г. по искане на главния прокурор на Република България за установяване на противоконституционност на параграф 19 от Закона за изменение и допълнение на Наказателния кодекс (ЗИДНК) (ДВ, бр. 50 от 1995 г.), с който се изменя и допълва чл. 201 от Наказателния кодекс (НК), като след думите "поверени му да ги пази или

управлява" се добавя "като се разпорежи с тях в свой или в чужд личен интерес".

Главният прокурор на Република България в искането си твърди, че параграф 19 ЗИДНК противоречи на чл. 4, ал. 1 и 2, чл. 6, ал. 2, чл. 12, ал. 1, чл. 17, ал. 1, чл. 18, ал. 6, чл. 19, ал. 2 и чл. 57, ал. 2 от Конституцията, поради което трябва да бъде обявен за противоконституционен. В искането са развити подробни съображения, обосноваващи твърдението за противоконституционност на посочения параграф от ЗИДНК.

С определение от 17 юли 1995 г. искането е допуснато за разглеждане по същество. Със същото определение като заинтересувани страни по делото са конституирани Народното събрание, Министерският съвет, министърът на правосъдието, Върховният съд, Националната следствена служба и Висшият адвокатски съвет, на които е даден срок за представяне на писмени становища. Постъпили са становища от всички заинтересувани страни с изключение на Върховния съд.

Народното събрание, Министерският съвет и министърът на правосъдието намират искането за неоснователно, като в становищата си развиват подробни съображения в подкрепа на тезата си.

Националната следствена служба и Висшият адвокатски съвет приемат искането за основателно, като в становищата си поддържат съображенията на главния прокурор и ги допълват.

Като доказателства по делото са приети: изработеният от Министерския съвет проект за Закон за изменение на Наказателния кодекс с мотивите, Решение на Министерския съвет № 109 от 6 март 1995 г. за одобряване на законопроекта, разпореждане на председателя на Народното събрание № 100-07-100 от 7 юли 1995 г. за разпределяне на законопроекта на Комисията по устройството и дейността на държавните органи като водеща и на Комисията по правата на човека и вероизповеданията, както и

стенограмите от пленарните заседания на 37-ото Народно събрание от 29 март 1995 г. и 17 май 1995 г. за приемане на ЗИДНК на първо и второ четене.

Конституционният съд, след като обсъди съображенията, развити в искането, и становищата на страните, както и приетите по делото писмени доказателства, прие следното:

Наказателноправните норми регулират поведението на гражданите и осигуряват защитата на съществуващите обществени отношения от престъпни посегателства.

Глава пета от особената част на НК, озаглавена "Престъпления против собствеността", съдържа редица правни норми, които защитават правото на собственост. Една от тях е чл. 201, която охранява собствеността от посегателства чрез длъжностно присвояване: "Длъжностно лице, което присвои чужди пари, вещи или други ценности, връчени в това му качество или поверени му да ги пази или управлява, се наказва за длъжностно присвояване."

С параграф 19 ЗИДНК чл. 201 НК е изменен и допълнен, като след думите "поверени му да ги пази или управлява" се добавя "като се разпореди с тях в свой или в чужд личен интерес".

Искането е за установяване противоконституционността на този допълващ текст.

В писменото си становище Съветът по законодателство при Народното събрание оспорва правомощието на Конституционния съд да се произнесе по изменението и допълнението на чл. 201 НК, тъй като това било въпрос на законодателна целесъобразност, а не въпрос на конституционносъобразност. С изменението на чл. 201 НК се диференцирала наказателната отговорност в зависимост от това, в чия полза се е разпоредило длъжностното лице.

Тази теза е неоснователна. Действително съгласно чл. 84, ал. 1 от Конституцията Народното събрание приема, изменя, допълва и отменя закони. Това се отнася и за отделни законови норми. Но тези закони и отделни законови норми подлежат на контрол от Конституционния съд относно тяхната конституционност (чл. 149, ал. 1, т. 2 от Конституцията). Тази диференциация на наказателната отговорност по чл. 201 НК може да е направена от Народното събрание по целесъобразност, но това не означава, че параграф 19 ЗИДНК (с който е изменен и допълнен текстът) не подлежи на конституционен контрол. Отнася се за изменение и допълнение на законов текст, а законите не могат да противоречат на Конституцията (чл. 5, ал. 1).

Анализът на допълнението към чл. 201 НК сочи, че с включването му в диспозицията на правната норма се ограничава наказателната отговорност за длъжностно присвояване. Тази отговорност се свежда само до случаите, когато длъжностното лице се разпореди с поверените в това му качество вещи в свой или в чужд личен интерес. Допълнението засяга обективната страна на престъпния състав - като неин съществен елемент се включва признакът разпореждане само в личен интерес (свой или чужд). Засяга и субективната страна на престъпния състав, защото прекият умисъл на субекта на престъплението, насочен към присвояване на чуждата вещ, трябва да включва и съзнанието, че се разпорежда с нея в личен интерес. Ако тези елементи не са налице или не могат да се докажат, наказателната отговорност за длъжностно присвояване отпада.

Независимо от това, какво означава понятието "личен интерес", дали включва в себе си само интерес на физическо лице или и на юридическо, няма съмнение, че противоположното понятие е "колективен интерес". Следователно длъжностното лице няма да носи наказателна отговорност по чл. 201 НК, ако се разпореди с поверената в това му качество чужда вещ в чужд колективен интерес. За да се провери конституционността на

разпоредбата на параграф 19 ЗИДНК е необходимо да се установи какво е имал предвид законодателят, като е допълнил чл. 201 НК с думите: "като се разпорежи с тях в свой или в чужд личен интерес", какъв смисъл и значение е вложил в понятието "личен интерес", какви обстоятелства и съображения са наложили изменението и допълнението на наказателната норма. Това трябва да се извлече от данните по делото.

В мотивите към законопроекта е отбелязано само следното: "Предлага се изменение в чл. 201, с което се уточнява, че длъжностното присвояване следва да бъде извършено от дееца в свой или в чужд личен интерес. Прецизирането на разпоредбата е в съответствие с практиката на Върховния съд, изразена в тълкувателни постановления."

При дебатите по законопроекта на първо и второ четене в Народното събрание почти всички изказали се по параграф 19 за изменението на чл. 201 НК отъждествяват понятието "личен интерес" с физическо лице и изключват юридическото лице. Народните представители изхождат от разбирането, че изменението води до ограничаване на приложното поле на този текст само до случаите, когато длъжностното лице се е разпоредило с чуждата вещ в своя полза или в полза на друго физическо лице, и че няма приложение, когато разпореждането е в полза на юридическо лице. Така е поставен въпросът с изменението на чл. 201 НК пред пленарната зала и така е гласуван.

Както в искането, така и в становищата на заинтересуваните страни развитите съображения са на основата на разбирането, че понятието "личен интерес", употребено в допълващия текст на чл. 201 НК, означава интерес на физическо лице и че с това изменение отпада отговорността за длъжностно присвояване, когато деецът се е разпоредил с чуждото имущество в полза на юридическо лице, т.е. в чужд "колективен интерес". Такова е и становището на Народното събрание (на Съвета по законодателство и Комисията по устройството и дейността на държавните

органи), където дословно е записано: "Този чужд интерес може да бъде личен (на физическо лице) или колективен (на юридическо лице)."

Следователно в този аспект трябва да се преценява конституционносъобразността на параграф 19 ЗИДНК - за равнозначност на понятията "личен интерес" и "физическо лице", както и на "колективен интерес" и "юридическо лице".

Ако се възприеме понятието "личен интерес" в този смисъл, изменението и допълнението на чл. 201 НК води до изваждане на значителна част от собствеността (публична и частна) от обсега на наказателноправна защита срещу посегателства от длъжностно присвояване. Длъжностното лице няма да носи наказателна отговорност, когато се е разпоредило с поверените в това му качество пари, вещи или други ценности в чужд колективен интерес (в полза на юридическо лице). Ограничава се наказателноправната защита на собствеността. Такова ограничаване ще има дори и ако се приеме, че изменението и допълнението на чл. 201 НК изключва наказателната отговорност за длъжностно присвояване само когато деецът се е разпоредил с поверената му вещ в публичен интерес. И в този случай би се посегнало върху правото на собственост, което е основно човешко право, прогласено и в Конституцията на Република България - чл. 4 и чл. 17, ал. 1. Тези конституционни разпоредби гарантират и защитават правото на собственост. Гаранцията и защитата се отнасят до всички видове собственост (частната собственост на гражданите или юридическите лица, както и частната и публична собственост на общините и държавата) и осигуряват пълна, безусловна и еднаква защита от различни видове посегателства върху нея. Наказателноправната защита на правото на собственост от длъжностно присвояване не може да се отклонява от тези принципи. Съответната наказателна норма трябва да защити в пълен обем и без изключения правото на собственост от длъжностни присвоявания независимо от това, кой се е възползвал от присвояването.

Както беше посочено, единственото съображение в мотивите към законопроекта за изменението и допълнението на чл. 201 НК е "прецизиране на разпоредбата в съответствие с практиката на Върховния съд, изразена в тълкувателни постановления". Това се поддържа и от докладващия законопроект в пленарната зала на Народното събрание.

Практиката на Върховния съд е създадена при действието на старата редакция на чл. 201 НК (чл. 106 НК отм.), намерил място в глава пета от особената част на НК "Престъпления против социалистическата собственост" с обект на защита социалистическата (обществената) собственост. При старата редакция на текста и тогавашната система на собствеността практиката на Върховния съд е имала своите основания. Преливането чрез макар и неправомерни разпоредителни действия от страна на длъжностни лица на поверени им пари, вещи или други ценности от една социалистическа организация в друга не ги е отнемало от собственика - българската държавата. Те са оставали в нейния патримониум. На практика те не са преминавали в чужда собственост. Затова се е приемало, че присвояването е налице само когато деецът се е разпоредил в свой или в чужд личен интерес.

Сега обаче, при действието на Конституцията от 1991 г., разпоредбите на Търговския закон и промените в НК от 1993 г. (ЗИДНК, ДВ, бр. 10 от 1993 г.) положението е съвсем различно. Частната и публичната собственост са равнопоставени и еднакво гарантирани и защитени от Конституцията. В НК беше премахнато делението на социалистическа и лична собственост и различната им наказателноправна защита, като глава седма от особената част "Престъпления против личната собственост" беше отменена, а заглавието на глава пета - изменена от "Престъпления против социалистическата собственост" на "Престъпления против собствеността". В тази глава е и чл. 201, който през 1993 г. беше също изменен. Обект на защита от длъжностно присвояване не е вече социалистическата

собственост, а частната и публичната собственост. Добавката с параграф 19 "в свой или в чужд личен интерес" би могла да бъде в съответствие със съдебната практика при приложението на чл. 201 НК в старата му редакция, но не и при новата от 1993 г. Поради това добавката с параграф 19 ЗИДНК не може да бъде мотивирана с практиката на Върховния съд. Това изменение и допълнение на чл. 201 НК всъщност поставя преграда пред развитието на съдебната практика с оглед прогласените с Конституцията от 1991 г. основни принципи за защита на правото на собственост и новата правна и стопанска система.

Неоснователни са съображенията в становището на Съвета по законодателство при Народното събрание, че ако разпореждането е в полза на чужд колективен интерес, деянието следва да се квалифицира като умишлена безстопанственост (чл. 219, ал. 3 НК) или като обсебване (чл. 206 НК), както и съображенията на Министерския съвет, че деянието би следвало да се квалифицира като престъпление по служба (чл. 282 НК).

Престъпният състав на чл. 201 НК се различава съществено от престъпленията безстопанственост, престъпление по служба и обсебване.

Престъпният състав длъжностно присвояване по чл. 201 НК, безстопанственост по чл. 219 НК и престъпление по служба чл. 282 НК охраняват различни обществени отношения, съответно собствеността, стопанството и дейността на държавните органи и обществени организации и затова се намират в различни глави от особената част на НК - пета, шеста и осма. А това означава, че се различават по един от съществените признаци на престъпния състав - обекта на престъплението. Съществени са и различията в обективната и субективната страна на престъплението. Единственият общ признак на трите състава е субектът - длъжностно лице. Но това съвсем не е достатъчно, за да се квалифицира едно деяние, което покрива всички признаци на престъплението длъжностно присвояване, като безстопанственост или престъпление по служба.

Макар и да има известно сходство между съставите на чл. 201 и 206 НК по отношение на обекта - чужда вещ, и обективната страна - противоправно фактическо или юридическо разпореждане с чуждата вещ, налице са различия относно субекта и субективната страна на двата състава. Субект на престъплението по чл. 201 НК може да бъде само длъжностно лице, а по чл. 206 НК - всеки, който владее временно чужда вещ. От субективна страна при длъжностното присвояване умисълът е насочен и деецът действа със съзнанието, че посяга върху вещи, които са му връчени или поверени да ги пази или управлява в качеството му на длъжностно лице, докато при обсебването в съзнанието на дееца няма такава представа.

От изложеното следва, че съгласно последната редакция на чл. 201 НК длъжностно лице, което присвои чужди пари, вещи или други ценности, връчени в това му качество или поверени му да ги пази или управлява, и се разпореди с тях не в свой или чужд личен интерес, а в чужд колективен интерес (в полза на юридическо лице), деянието няма да може да се квалифицира като престъпление не само по чл. 201 НК, но и по чл. 206, 219 и 282 НК, тъй като няма да покрие всички признаци на съответния престъпен състав. Деецът ще остане ненаказан въпреки конституционно гарантираното и защитено право на собственост. Голяма част от собствеността остава без наказателноправна защита срещу посегателства от длъжностно присвояване.

Диференциацията на наказателната отговорност (за която става дума в становището на Съвета по законодателство при Народното събрание) не може да води до безнаказаност за деяния с такава висока обществена опасност, каквото е длъжностното присвояване. Диференциацията на наказателната отговорност е допустима само в граници, които не нарушават конституционните принципи и норми. В противен случай може да бъде обезсмислена целената със съответните престъпни състави наказателноправна защита на определени обществени отношения.

С изменението и допълнението на чл. 201 НК длъжностното присвояване неправилно се свързва с обогатяване "в свой или в чужд личен интерес", което е последица от престъпното действие на длъжностното лице. Същността на престъплението не се свежда до това, кой се е обогатил, а до факта, че деецът се е разпоредил с чуждото имущество като със свое и по този начин е увредил конституционно защитените интереси на титуляра на правото на собственост.

Изложените съображения обосновават извода за противоконституционност на разпоредбата на параграф 19 ЗИДНК поради противоречието ѝ с чл. 4, ал. 1 и 2 (основните начала за правова държава и конституционни гаранции за правата на личността) и чл. 17, ал. 1 от Конституцията (прокламираният основен принцип, че правото на собственост се гарантира и защитава от закона).

Ето защо и на основание чл. 149, ал. 1, т. 2 от Конституцията Конституционният съд

РЕШИ:

Обявява за противоконституционна разпоредбата на параграф 19 от Закона за изменение и допълнение на Наказателния кодекс, с която се изменя и допълва чл. 201 от Наказателния кодекс, като след думите "поверени му да ги пази или управлява" се добавя "като се разпореди с тях в свой или в чужд личен интерес" (ДВ, бр. 50 от 1995 г.).

Председател: Асен Манов